

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

*До 35-річчя
кафедри культурології*

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 12

ББК 63.3(4Укр) -7
У45
УДК 94(477)

Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип.12. – Рівне: РДГУ, 2007. – 162 с.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів та музейних установ, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані музичного мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою проблематикою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Виткалов В.Г.** – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету

Афанасьєв Ю.Л.	– доктор філософських наук, професор (Київ)
Баканурський А.Г.	– доктор мистецтвознавства, професор (Одеса)
Горпенко В.Г.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Захарчук-Чугай Р.В.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Іваницький А.І.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Ільченко О.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Кияновська Л.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Львів)
Овсійчук В.А.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Постоловський Р.М.	– кандидат історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Рівне),
Граб О.В.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Ричков П.А.	– доктор архітектури, професор (Рівне)
Станішевський Ю.О.	– доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України (Київ)
Троян С.С.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Федорук О.К.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Стоколос Н.Г.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Жилюк С.І.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)

Упорядник тому: проф. **Виткалов В.Г.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №4 від 26.10.2007 р.)

Збірник зареєстрований Президією ВАК України як фахове видання з проблем мистецтвознавства (постанова № 2409/2 від 9.02.2000 р.).

Редакція не завжди поділяє позиції авторів

ISBN 966–602–053–X

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 78: 316.4.195

Виткалов В.Г.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ НОВИХ ВИДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Підготовка кадрового корпусу із новим, більш високим рівнем знань, іншим, незаангажованим світосприйняттям, як одне із провідних завдань сучасної вищої школи, передбачає й формування нової бази монографічної та загалом навчально-методичної літератури, на підставі якої й можливе виховання цих фахівців. У цьому зв'язку зверну увагу на чималу кількість таких книг (1), підготовлених знаною в сучасному суспільстві особистістю – доктором філософських наук, професором Київського національного університету культури і мистецтв Безклубенком Сергієм Даниловичем.

Навіть побіжний їх перегляд дає змогу зрозуміти, що найхарактернішою особливістю цієї літератури є те, що, аналізуючи її, можна не лише достатньо швидко опановувати ту чи іншу навчальну дисципліну, а відтак добре орієнтуватися у проблемах галузі, але й докладно вивчити українську мову, принаймні збагнути глибину, багатство, образність української (як, до речі, і грецької, болгарської, латини чи польської тощо, не кажучи вже про російську, у яких так блискуче орієнтується автор), як, власне, відчуті і глибину, образність вислову, гумор та сарказм самого дослідника, життєва стежа якого не завжди складалася гладко, проте від руху по ній у нього зберігся легкий гумор у ставленні до оточуючих його речей. Принаймні спілкування із ним це постійно підтверджує.

Ще однією відмінністю книг С. Д. Безклубенка є те, що вони написані цікаво. Цікаво, незалежно від, так би мовити, того жанру, який обирає сам автор та спеціальності, для якої вони у переважній більшості призначені (коли йдеться про навчальні посібники). Узяти хоча б найбільш характерні для цього ряду „Основи філософських знань: курс лекцій” (К., 2007). Уже сама назва книги, здавалося б, не залишає особливого оптимізму і бажання ще раз перечитувати ті прописні істини, які вивчалися свого часу. Проте насправді все виявляється зовсім не так, як це багато років пропонувалося у „класичних” підручниках за редакцією В. Афанасьєва, М. Іовчука, Т. Ойзермана чи інших філософів радянської доби. Це „незручне бачення” стає незручним, як стверджує автор, і для самих „колег по цеху”. Згадана книга дає можливість уперше поглянути на складні речі іншими очима, спробувати самому розібратися не лише у філософії, але й гуманітарній освіті загалом, зрозуміти істину про те, що „...лише ґрунтовно вивчивши історію людської думки, пройшовши разом із нею самотужки, ніби „з середини”, її звивистий шлях блискучих осяянь, вікопомних прозрінь та похмурих потьмарень і катастрофічних провалів, можна навчитись, більше й важливіше того: *привчитись* логічно мислити. Тобто думати по-людськи, але робити мужні, не так бажані, як достовірні висновки” [2, с.32-33].

На окрему розмову заслуговують й інші навчальні видання. Переглядаючи книги, призначені у першу чергу для студентів відносно нової спеціальності „Культурологія” („Етнокulturологія: критичний аналіз наукових та методологічних засад”. – К., 2002 і „Теорія культури”. – К., 2002 та ін.), яка лише намагається стати самодостатньою і формує свій понятійний апарат, структуру дисциплін, що її забезпечуватимуть тощо, зауважу наступне. Форма викладу матеріалу, логіка суджень автора та те коло питань, які у них розглядаються, роблять ці книги справді потрібними у системі фахової підготовки майбутніх культурологів.

Це твердження стосується й книг, навіть назви яких є зовсім незвичними для сучасного читача: „Відеологія. Основи теорії екранних мистецтв” (К., 2004), „Політекономія мистецтва” (К., 2004), „Кіномистецтво та політика” (К., 1995). Адже вони спрямовані не лише на формування у сучасних студентів нового бачення ролі мистецтва (і кіномистецтва зокрема) у системі товарно-грошових відносин, але й докладно аналізують особливості екранних видів мистецтва (кіно, телебачення та відео) у контексті „споріднених” із ними явищ художньої культури, таких, як видовище, живопис, музика, театр, література. Ці книги детально розкривають усю панораму кіновиробництва, від власне технологічного процесу до яскравих характеристик провідних фахівців найпопулярнішого із мистецтв ХХ століття.

Уважно читаючи їх, постійно зупиняєш себе на думці стосовно того, що можна скільки завгодно сперечатися про ті чи інші положення, обрані для аналізу автором, або аргументацію стосовно їх доведення тощо, проте бажання дізнатися, що ж буде далі, яким чином автор вийде із ситуації, у яку він свідомо себе ставить, аби краще висвітлити (як кажуть росіяни – „обнажить”) саму проблему (як це особливо яскраво помітно в його вже згаданих „Основах філософських знань”), не полишить байдужим жодного, хто візьметься за читання книг Сергія Даниловича.

До беззаперечних переваг аналізованих праць можна віднести й наступне. Усі ці книги, незалежно від обраного жанру, дають досить детальне тлумачення термінологічного апарату проблеми, що розглядається, демонструють хід думок автора у поступовому їх розв’язанні і, мабуть, саме цим притягають до себе читача. Спробую навести аналогію: у музичному виконавстві добре відомим є прізвище італійського піаніста ХІХ – початку ХХ століття, знаного і як композитора, педагога, блискучого інтерпретатора мистецької спадщини, – Феруччо Бузоні. Його книга „Ескіз нової естетики музичного мистецтва” та проекти реформ нотного письма й до цього часу породжують палкі дебати у середовищі музикантів, а його власні композиції на теми відомих творів сучасників (та й не лише сучасників), написані у значно складнішій технічній інтерпретації, як от, приміром, окремі етюди Ф.Шопена, сонати, Друга Легенда Ф.Ліста або Прелюдії та фуги із „Добре темперованого клавіру” Й.Баха тощо, підготовлені на підставі відомого матеріалу, однак у значно складнішій інтерпретації, давали змогу виконувати згодом твори згаданих митців без особливих технічних ускладнень. Щось подібне відбувається і з книгами С.Д.Безклубенка – ознайомившись із його працями, починаєш інакше дивитися на ту наукову спадщину, на якій вчилися не одне покоління і не лише вітчизняних студентів.

Навіть його довідкові видання („Український енциклопедичний кінословник. Т.1. Основні терміни та поняття”) насправді є не зовсім такими в усталеному сенсі цього слова, як того вимагає так би мовити сам жанр. Це скоріше за все збірники розлогіх статей із докладним аналізом самого предмета розмови, витоків того чи іншого явища з яскравим етимологічним підходом до визначення будь-якого терміна на широкому мовному (у переважній більшості – іномовному) тлі. Для прикладу відкриємо на вибір сторінки згаданого довідника – „Анімація. Анімаційне кіно” (с.10-17) чи „Бароко” (с.19-24), „Естетизація” (с.59-82), „Культура” (с.203-227), „Музика” (с.278-292) тощо. У такому навіть візуально об’ємному матеріалі (як для характеристики лише термінів) завжди присутня полеміка, що залишається достатньо вмотивованою, дотепною, часом різкою, але на загал – абсолютно переконливою.

Споглядаючи чимало часу за автором, складно збагнути, що саме є улюбленим предметом його наукового пошуку: порівняльне літературознавство чи політологія, кіномистецтво чи політика, культурно-дозвіллева діяльність чи історія книги? І цей ряд можна легко продовжувати. Проте найбільш привабливою сферою його науково-педагогічної діяльності залишається, здається, мистецтво, якому він віддає себе усього й апелювання до якого присутнє у кожній його розвідці. Тож цілком природно, що його наукові праці змінюють стереотипи стосовно багатьох поглядів на культурно-мистецькі явища, предмети, та й навіть саму науку.

І насамкінець зверну увагу на те, що книги Сергія Даниловича не були, здається, жодного разу тим, що зазначено про них в анотаціях чи передмовах, а саме – посібниками, підручниками чи довідниками у прямому сенсі цього слова, принаймні у тому сенсі, як сьогодні тлумачаться ці терміни у навчально-методичній літературі. Це скоріше за все власні розмірковування, базовані на глибокій науковій базі, авторське бачення проблем розвитку історико-культурного процесу не байдужого до культури дослідника. Як зазначається в одній із анотацій до таких видань, „...позбавлена удаваного академізму... книга може стати навчальним посібником для тих, хто *справді* прагне опанувати одну із численних мистецьких професій...” [3, с.2].

Поза всяким сумнівом, „філософ – це лише той, хто генерує ідеї, що їх можна було б бодай „записати” по відомству філософії, а не той, хто викладає, переповідає, тлумачить, коментує і т.д. погляди інших...” [4, с.23]. Проте стосовно аналізованої літератури, мені особисто близькою є думка про те, що філософ – це ще й той, як стверджував один із відомих просвітителів та полемістів Київської Русі Климентій Смолятич, хто „учителен”, тобто той, хто, власне, і здатен навчити, закласти навички самостійно думати і не повторювати помилок своїх попередників. І це повною мірою стосується праць, підготовлених Сергієм Даниловичем Безклубенком, та й усієї його науково-педагогічної діяльності.

Джерельні приписи:

1. Безклубенко С.Д., Рутковський О.Г. Український енциклопедичний кінословник. Т.1. Основні терміни та поняття. – Вінниця, 2006; Безклубенко С.Д. Етнокультурологія: критичний аналіз наукових та

методологічних засад. – К., 2002; Його ж: Теорія культури. – К., 2002; Відеологія. Основи теорії екранних мистецтв. – К., 2004; Політекономія мистецтва. – К., 2004 та ін.

2. Безклубенко С.Д. Основи філософських знань: Курс лекцій. – К., 2007.
3. Безклубенко С.Д. Відеологія. Основи теорії екранних мистецтв. – К., 2004.
4. Основи філософських знань: Курс лекцій. – К., 2007.

Резюме

У статті аналізуються окремі книги, підготовлені для студентів вищих навчальних закладів мистецького спрямування, автором яких є професор Київського національного університету культури і мистецтв С.Д.Безклубенко.

УДК 81.2.717

О.В. Граб, С.В. Виткалов

ТВОРЧА МАНЕРА ПИСЬМЕННИКА ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-МОРАЛЬНА ОЗНАКА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ХХІ СТОЛІТТЯ

(Рецензія на книгу: Медвідь В. Збирачі каміння: Романи / Вступ. слово С.М.Квіта. – К.: Україна, 2006. – 864 с.)

Початок ХХІ століття, у контексті демократизації українського суспільства, характеризується стійкістю моди на західну культуру. Свідчення зазначеному у своєму повсякденному житті знаходить кожен пересічний українець. І хоча аналізувати нині необхідно стан впливу демократизації на усі сфери життя, у тому числі й різні види художньої творчості, зупинимо увагу на проблемах сучасного літературознавства й публіцистики, як складових інтелектуальної культури людства.

Складність ситуації у першу чергу полягає в тому, що надто спрощеним і часто меркантильним сьогодні виглядає процес осмислення духовного коріння української культури самими українцями. Доказом цьому може слугувати хоча б маніпулювання мовним і релігійним питаннями. Звідси й наступні проблеми: занепад високої духовності в суспільстві, часткова неспроможність (або відсутність бажання) індивідів чинити спротив маніпуляціям навколом окреслених проблем.

Вболіваючи за такий стан вітчизняної культури, маємо визнати, що на тлі розмаїття художніх процесів, появи нових мистецьких напрямів, течій і стилів Україна переживає складний період. Акцентуючи увагу на літературознавчих студіях, зазначимо, що переважно низька якість змісту художніх творів, які потрапляють до рук українського споживача (фантастика, містика, детективи, „дорожні та жіночі романи” тощо) закономірно не в змозі вилікувати суспільство від духовного зубожіння, морального розладу, кризи людських стосунків. Отже, інтелектуальність, шляхетність, моральність стають дефіцитними складовими творчої манери сучасних митців.

Відтак мистецька різноспрямованість, специфіка і неординарність морально-культурної ситуації, широкий діапазон стилів і напрямів мусять базуватися на елітарних засадах художньої творчості. Тому вкрай важливим завданням залишається потреба спрямування сучасників до вивчення й осмислення кращих зразків вітчизняної літератури, створеної пером мистецького авангарду в умовах переходу до нового тисячоліття.

Одним із представників такого літературного авангарду нашого сьогодення є відомий як у вітчизняних, так і закордонних мистецьких колах автор, вихідець із житомирської прозової школи – В'ячеслав Медвідь. Саме його творчу манеру, філософське сприйняття сенсу життя, художнє експериментаторство поціновувачі й критики художнього слова співвідносять із талантом Марселя Пруста, Джеймса Джойса, Габрієля Гарсія Маркеса та інших інтелектуалів світової арени. Зокрема на такій ідентичності наполягає й Сергій Квіт, аналізуючи творчий внесок В.Медвідя в українську й світову літературу (див.: Вступне слово до збірки кращих романів митця – „Таємне сватання”, „Збирачі каміння” та „Кров по соломі” [1, с.5-18]).

Наполеглива праця письменника пронизує все його життя, беручи початок із дитячих років. Тому й, очевидно, тексти згаданих романів підкреслюють намагання автора обирати головних героїв із числа дітей, зокрема шкільного віку. Хоча не другорядну роль поруч із ними виконують і представники старшого покоління – можливі біографічні фігуранти дитинства та юності В.Медвідя. Свою позицію з цього приводу наводить згаданий С.Квіт: „Волинсько-поліська земля зберегла ті шляхетні народні типажі українців, які формувалися звичаєво, вбираючи в себе традиційну міфологію, світовідчуження і манеру

ЗМІСТ

<i>Українська культура ХХ століття в наукових дослідженнях молодих</i> (від упорядника)	3
Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ	7
<i>Мерлянова О.А.</i> Становище жінки в традиційній культурно-мистецькій практиці Козацької доби.....	7
<i>Сопко О.І.</i> Із спадщини рукописної книги Закарпаття ХVІІІ ст. „Перло дорогоцінне” писаря Івана Лугоша – дяка Колочавського.....	11
<i>Смирнова Т.В.</i> Музичне мистецтво Волині кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. в контексті ідей Просвітництва	17
<i>Круль П.Ф.</i> Період „високопанської” доби у становленні української професійної музики.....	26
<i>Граб О.В.</i> Висвітлення культурно-мистецьких процесів Галичини у науково-критичній думці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття.....	30
<i>Бедакова С.В.</i> Особливості композиторського стилю В.Барвінського в празький період його творчості.....	38
<i>Левчук О.С.</i> Ідеологічне підґрунтя імперської культури „для народу”	42
<i>Овчівєва Л.П.</i> Засади театральної-педагогічної діяльності Леся Курбаса.....	48
<i>Ігнатова Л., Чепелюк В.</i> Музична публіцистика Волині 20-30-х років ХХ століття	55
<i>Никитюк Н.Г.</i> Інтеграційні процеси в українській та польській мистецькій сфері і на теренах Волині у 1921-1939 роках	59
<i>Данилик Т.</i> Образно-тематичні та стильові особливості розвитку української скрипкової мініатюри 80-90х років ХХ століття	65
<i>Сідлецька Т.І.</i> Провідні тенденції розвитку українського оркестру народних інструментів на сучасному етапі	71
Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ	76
<i>Волощук Ю.І.</i> Народно-професійне інструментальне виконавство як явище сучасної культури (на матеріалі творчості гуцульських скрипалів).....	76
<i>Турко Н.</i> Бандура: проблеми та тенденції удосконалення в історичній ретроспективі.....	81
<i>Горіна Л.</i> Кобза-бандура майстрів Волині (вдосконалення музичного інструментарію).....	85
<i>Закопець Л.М.</i> Проблеми роботи зі звуком на початковому етапі навчання гри на гобой (методологія Львівської гобойної школи).....	93
<i>Гаврилець Д.Г.</i> Особливості розвитку альтового виконавства.....	97
<i>Ядловська З.Г.</i> Творчі підходи до виконавства скрипкової музики	101
<i>Ткач М.М.</i> Філософсько-теоретичні основи становлення художнього світовідношення майбутнього музиканта-педагога	105

Кононов М.М. „Шість метаморфоз” для гобоя соло Б.Бріттена	110
Мориквас Н. Степан Чарнецький: „...Я любив більше огород Єзуїцький...” (До силуетки автора „Нарису історії українського театру в Галичині”).....	114
Касьяненко Т. Драматургія Івана Зубенка та її сценічна доля	120
Смирний Д.В. Проблеми створення музейного комплексу „Київська фортеця” на базі Печерської земляної фортеці	129
Локшук І.М. Народний одяг, традиційне вбрання колядників та щедрувальників (за матеріалами XI Слов’янського фольклорного фестивалю „Коляда”)	131
Ліманська О.В. Українські календарні свята Слобожанщини: тенденції дослідження	138
Дункевич С.Г. Естрадний танець як вид сценічного мистецтва	142
Усенко Ю.В. Українське телебачення і кіно: мистецька взаємодія.....	146
Карпова Л.О. Естетичний ідеал в міжкультурній комунікації	151
 Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ	155
Виткалов В.Г. Історико-культурологічна проблематика на сторінках нових видань для студентів вищих навчальних закладів мистецького спрямування.....	155
Граб О.В., Виткалов С.В. Творча манера письменника як інтелектуально-моральна ознака художньої культури ХХІ століття	157
 Відомості про авторів	161